

ТЕРИТОРИЈАЛИСТИЧКА КОНЦЕПЦИЈА ПРОФ. М. БАРТОША У МЕЂУНАРОДНОМ ПРИВАТНОМ ПРАВУ

I. — Крај првог светског рата значио је и коначан растанак са идеалистичким схватањем о могућности постојања неке хармоничне међународне заједнице, а у следству тога и о постојању идеалних и општеприхваћених односно општеобавезних и општеважећих правила и принципа за живот у међународној заједници и за правне односе са елементима међународности и иностраности. То се нарочито изразило на Међународном приватном праву, и то у погледу саме суштине, карактера и природе овог права које има за предмет регулисање приватно-правних односа са елементима иностраности. На место схватања о постојању неког више-мање општеобавезног и општеприхваћеног Међународног приватног права или бар таквих принципа тога права који су се наметали државама као обавезна правила њиховог понашања и регулисања приватноправних односа са елементима иностраности, коначно преовлађује схватање да Међународно приватно право није ни међународно ни приватно, већ део унутрашњег права сваке државе, што, разуме се, није значило одбацивање потребе да се ради на изналагању извесних заједничких решења, али која би добијала своју обавезност само под условом да их прихвате државе и да их свака појединачно сходно свом унутрашњем уставноправном поретку унесе у свој правни систем.

Идеалистичка концепција Међународног приватног права, бар на Београдском универзитету, била је владајућа у нас после првог светског рата. Њени основни протагониста био је професор Живојин Перић. Пракса — судска и вансудска — и у нашој земљи је све више представљала негативу таквог схватања. Све је више постојало јасно да су разлике у решењима сукоба закона постајале све веће, јер су и разлике између држава постојале све веће, пошто су први светски рат и октобарска револуција поделили и „раздробили” свет у већем степену него икада дотада у историји савременог човечанства. Сувереност — а то је најчешће значило неједнакост односно различитост држава по врло различитим основама — никада није толико била присутан елемент као што је то случај после првог светског рата, а што се огледало у све већој интервенцији државе у све области друштвених односа, тако да су и по томе — како по интензитету тако и по квалитету — државе тога доба односно њихови правни поретци све више разликовали, па самим тим и суштински сукобљавали.

II. — Реалистички одраз оваквог стања у Међународном приватном праву исказао се у територијалистичкој концепцији о сукобу закона. Протагониста ове концепције у нас био је професор Милан Бартош, присталица схватања истакнутог професора Париског универзитета Бартена. Са пуно поштовања за сваки идеализам у области Међународног приватног права, професор Бартош је са изванредним осећањем за стварност и савременост уложио жар свога убеђења у низу студија како би нашој правној науци и нашој правној пракси обезбедио сигуран терен за разумевање и решавање тако умножене појаве приватноправних односа са елементима иностраности. Јер, уз све веће различитости у друштвеним системима, економској структури, политици, праву и идејно-политичким схватањима држава и у државама — друштвима тога доба, долазило је нужно у међународним размерама и на међународном плану такође до све већих кретања људи, роба, новца и идеја, тако да су број и врснаост уопште односа међународног карактера, а посебно оних са елементима иностраности били већи него икада раније. У таквој ситуацији међународне заједнице и међународних односа само територијалистичка концепција у Међународном приватном праву могла је да пружи основе за разрешавање и регулисање приватноправних односа са елементима иностраности. Зато је рад професора Бартоша на објашњењу и разради те концепције у нас био изванредно значајан не само за нашу теоријску мисао него и за нашу праксу. Отуда је он и црвена нит у свим радовима професора Бартоша о сукобу закона.

III. — Логично код човека при помисли о Међународном приватном праву јавља се идеја да је Међународно приватно право у објективном смислу скуп правних правила међународног ауторитета, једнаких код свих држава. То ће рећи скуп правила, којима се регулишу сукоби настали у одређивању закона појединих држава, које треба употребити при решавању приватно-правних односа код правних послова или правних чињеница ако би дошло у сукоб више појединачних закона. Та логична дефиниција није добила, каже професор Бартош, и своју практичну вредност у Међународном приватном праву. То је теоријска истина, боље рећи теоријска тежња код доктринара ове дисциплине. Али је и данас, увек далеко — чак врло далеко од стварности. Униформно Међународно приватно право је крајњи циљ, коме се тежи. То је идеја водиља, која ће се (надајмо се — наглашава професор Бартош) једнога дана сигурно остварити, али која је данас још увек само теоријска концепција, чије се остварење тек изграђује.

На супрот томе униформном, тј. Међународном приватном праву међународног карактера, изданом од међународног ауторитета, обавезном за све државе, које су чланови међународне заједнице — данас се у стварности осећа у овој дисциплини свемоћ једне друге идеје — идеје територијалности у Међународном приватном праву. Систем територијалности је данас фаза кроз коју још увек пролази Међународно приватно право. Тај се систем у најкраћим постерима обележава овако: свака држава, сваки суверенитет, одређује како се има Међународно приватно право да примењује на њеној територији, нарочито код њених судова.

Територијални систем по себи не негира ниуколико логичну концепцију о униформном Међународном приватном праву међународног карактера. На против. Он је потврђује. Али ипак зато — локални суверенитет, не признајући аутентичност међународних правних извора (у смислу творца, а не облика, права), задржава за себе право да таква правила контролише, проглашава, нарочито да их оглашава за обавезне по своје органе — то се зна да се том приликом (а то је битно) у ту територијалну кодификацију уносе и међународна правила још и територијална, боље локална схватања о међународним правним правилима, то што баш и доводи до неједнакости Међународног приватног права у свету.

Међутим, заступајући територијалистичку концепцију Међународног приватног права, професор Бартош и овде као и другде и као увек, остајући реалиста, показује и доказује своју веру у даљи развој друштва ка бољем и савршенијем. Зато он указује на детерминисаност законодавца сваке поједине државе када он уређује односно прописује своје национално-државно Међународно приватно право: из модерне концепције Међународног приватног права може се врло често запасти у једну заблуду. Може се проглашавати свемоћ територијалног законодавца у области Међународног приватног права. Ако се прокламује начело да је Међународно приватно право у примени једне земље — зато што га је усвојио и домаћи законодавац, онда би се логички отуда морало извести да се сви сукоби суверенитета код судова те државе могу решавати само тамо где их је признао и како их је признао домаћи законодавац, по своме налажењу. Ипак, каже професор Бартош, критички посматрано — ни територијално схватање Међународног приватног права не значи свемоћ домаћег законодавца у тој области. На против. То значи да је домаћи законодавац обавезан да осигура поштовање и примену Међународног приватног права на својој територији, боље рећи код својих судова. На тај начин, законодавац сваке земље, као такав, у своме стварању Међународног приватног права, мора да се ослања на тенденцију међународног, тј. униформног Међународног приватног права, али да се Међународно приватно право за судове, дакле за праксу, јавља само као територијално Међународно приватно право.

Посматрајући овако савремено стање Међународног приватног права, а оно је и данас исто као и у раздобљу између два светска рата, професор Бартош сматра да се ове две супротне концепције о Међународном приватном праву, идеалистичка и територијалистичка концепција, не могу посматрати као два антипода, већ као два појма која се допуњују. У суштини, идеалистичко схватање Међународног приватног права у основи својој задржава и територијалистичке концепције. Али га не схвата као једно недоступно и непобитно правило, од кога нема изузетака, него га на против узима као правило које није апсолутно већ од кога су могући различити изузеци. Отуда, користећи се алгебарском логиком, професор Бартош оцењује да идеалистичко схватање Међународног приватног права схвата само себе за непроменљиву, сталну и увек себи једнаку количину која је супстанца апсолутно непроменљива, док територијалистичко схватање не долази да побија идеалистичку концепцију него да је корегира схватајући је као носиоца појма о једној нормалној ситуацији, која је

таква каква је дотле док се ради о нормалним приликама, али она мења своју супстанцију тиме што се ремећењем нормалног стања дерогира примена редовног правног правила и на његово се место уводи примена једног другог изузетка. Отуда количина није више апсолутна, него је релативна. Њен релативитет се своди на то да је она функција од стања нормалности односно од елемената аномалности који се уводе у правни систем, Тако док је основно и редовно правило да се на све приватноправне ситуације са елементом иностраности примењују само она правна правила која прописује и намеће међународна заједница, дотле постоје и изузетци. Има извесних приватно-правних односа са елементом иностраности код којих се појављује могућност да примена међународно-правних правила буде од очите штете по углед, опстанак или животне интересе једне од држава у питању. Поставља се питање хоће ли се и ту применити оно нормално међународно приватно-правно правило, које би се применило да нема те ненормалности, која се огледа у стављању у изглед опасности од примене по углед, опстанак или животне интересе те заинтересоване државе. Одговор на ово питање значи одлучивање за апсолутност или за релативност значења идеалистичког схватања Међународног приватног права.

Указујући на овакав начин на сав могући значај и вредност идеалистичке концепције Међународног приватног права, професор Бартош, као убеђени реалиста, указује да ни то идеалистичко Међународно приватно право није још увек ништа друго него само један идеал, од чијег остварења је савремено човечанство још далеко. То зато што идеалистичко Међународно приватно право данас није један сигурно одређен скуп прецизних правних правила које би међународна заједница прописивала у одређеној форми и са тачном садржином и која би она као таква, по своме ауторитету, наметала свима државама. Данас су то махом непрецизни међународно-правни обичаји и контраверзне доктрине које истраживачи Међународног приватног права великом логиком и високом ученошћу препоручују као једино могућа решења појединим државама које чине међународну заједницу. Отуда место једног сигурног међународног кодекса, који би својом императивношћу и јасноћом одржавао непомућено јединство Међународног приватног права, у стварности имамо једну хрпу противуречних правила, ређе утврђених, обично некодификованих обичаја и непризнатих доктрина. На тај начин идеалистичка концепција о једном сигурном, општеобавезном и за све државе једнаком, дакле универзалном систему Међународног приватног права на велику жалост остаје само идејна концепција. Свака држава се труди да из ових несређених обичаја и противуречних доктрина изведе она правила која по њеном духу и разумевању чине оно што је најбоље у овој доктрини. Тако данас у стварности место једног јединственог, место идеалистичког, место униформног, срећемо за сваку државу посебно, њено територијално, њено национално Међународно приватно право.

IV. — Из оваквог основног принципијелног погледа на природу Међународног приватног права професор Бартош, као присталица територијалистичке концепције извлачи низ закључака и у многим радовима из ове области које је он објавио између два светска рата. Наведимо само неке од њих.

1. — За саму примену Међународно приватно право обазире се само на територијалистичку њену концепцију, било да је у питању његова редовна или можда и његова изузетна примена. На супрот томе, униформистичка тенденција је идеја водиља ка најбољем решавању приватно-правних односа са елементима иностраности. Међутим, свако национално законодавство, држећи се идеалистичке идеје-водиље, прописује своју конкретну систему у којој путем прецизне редакције правних правила одређује како ће његове судије имати да решавају приватно-правне односе са елементима иностраности. Али те судије имају ова територијалистичка правила да приме без поговора као најправилнију редакцију униформистичког Међународног приватног права. Отуда њихов однос јесте однос владајућег према послушном. При томе се намеће питање: ко је то надлежан да испитује сагласност тог односа? Ко је тај ко има да испитује да се територијалистичка концепција једне државе у својој редакцији правила према којима судови те државе суде спорове са елементима иностраности држи сагласно идеалистичкој, тј. униформистичкој концепцији Међународног приватног права? Одговор на ово питање представља трагедију данашњег стања ствари ове гране науке. Особина је неорганизованост. Та се неорганизованост огледа у непостојању, бар за сада, једног органа међународне заједнице који би био надлежан за ту контролу. Ослањајући се на одсуство постојања таквог органа, свака држава рачуна на ту неорганизованост и себи допушта можда и сувише слободе у регулисању правила Међународног приватног права. Тако смо данас принуђени да посматрамо однос између идеалистичке и територијалистичке концепције као два потпуно различита, чак потпуно супротна, у сваком случају два неједнака начина. Један од њих је какав би требало да буде тај однос, а други је какав је тај однос.

2. — Територијалистичко формирање Међународног приватног права као правне гране није негација идеје њене јединствености, него презимање улоге намењене међународној заједници од стране појединих националних држава. Оне као непозвани њени пуномоћници покушавају да спасу своме властодавцу бар оно што њима иде у рачун кад се већ међународна заједница није побринула да сама изврши своју улогу. Зато њихов рад није у супротности са идејом униформног Међународног приватног права. Напротив. Територијалистичке концепције представљају идејне послушнике неодређеног и непрецизног униформистичког система, кога ове допуњују и коме оне у стварности нису само следбеници него и претече. Сигурно је да ће баш разноликост територијалних система изазвати међународну заједницу да и она једном учини своје и створи прецизан и практичан униформни систем Међународног приватног права, који ће као више право вратити све територијалне системе на њихову праву меру — на своје допуњујуће право.

3. — Територијалистичка концепција јасно одређује и правни карактер одредаба страног законодавства које би требало применити у склопу норми Међународног приватног права. При томе у погледу тзв. примарних, тј. колизионих норми постоји углавном сагласност: то су норме домаћег суверенитета, без обзира на то да ли се то доктрине изрично консакриране домаћим правним правилима или на то да ли домаћи законодавац

на њих прећутно упућује. За судију су то у оба случаја законски прописи домаћег правног система и он је обавезан да их примењује као и све друге законе из тог правног система. — Међутим, далеко важнији је проблем о правном карактеру тзв. секундарних норми, тј. норми из туђих законодавстава на чију је примену судија упућен по својим примарним нормама. На први поглед оне не припадају домаћем правном систему. То су туђе законске норме чија се примена овде врши просто из разлога међународне политике. Али то није тачно — закључује професор Бартош. Примена се овде не врши једино из разлога међународне политике. На против. Та примена налази своје оправдање баш у самом схватању правде домаћег законодавца. Он, по сопственом нахођењу о својој међународној дужности, под извесним резервама (обично у примени тзв. међународног јавног поретка), драговољно уступа надлежност, која иначе припада нормама њеног правног система, правним правилима из једног другог система. Овде се стране норме, уместо материјалних норми из домаћег правног система за правну ситуацију у питању, употребљавају као *lex specialis* на који упућује домаћи законодавац. Тако се овде страни закони уносе као позајмица домаћем правном систему из једног другог, туђег, страног правног система. То је као нека врста рецепције страног законодавства од стране домаћег суверенитета и то рецепције учињене за ту правну ситуацију *ad hoc*, тако да се реципирају само оне стране правне норме које би се у том страном законодавству употребиле за расправу ситуације у питању. На тај начин, страни се законодавство примењује код домаћих судова зато што га, за дани случај, домаћи законодавац сматра, или овлашћује странке путем примене теорије аутономије воље да смаграју, за најпривлачније и најпозваније решење правне ситуације у питању.

4. — Овакво схватање територијалистичке концепције Међународног приватног права омогућује професору Бартошу да да врло изричан и врло отсечан одговор код питања доказивања страног закона, дакле на питање да ли за наше судове страни закон представља право или чињеницу, да ли је његово истраживање и утврђивање правог смисла страног закона дужност судије који — по својој званичној дужности — мора знати закон, или је то питање обавештавања судије о фактичком стању околности под којима је закључен правни посао који је предмет спора, тако да и само доказивање садржине и значења прописа страног закона као и доказивање свих осталих фактичких околности долази једино и само у дужност парничних странака, које га (као и све друго што се има доказати у спору) по општем правилу морају доказивати редовним извођењем доказа у контрадикторном поступку. Постава се, дакле, питање да ли је повреда страног закона уопште једно правно или једно фактичко питање. А као одговор професор Бартош даје: Страни закон се не примењује непосредно ни због прописа Међународног права, ни због међународне куртоазије, већ његова примена представља вољу или одобрење домаћег суверенитета; страни закон јесте и остаје правно правило, и зато његова непримена или погрешна примена значе незадовољавање него повреду права, а свака констатација о томе да је право правилно примењено представља редовну и правилну примену права, тј. задовољење права. Је ли право задовољено или није — то је питање о томе да ли је право приме-

њено, а то свуда представља оно што се правничком терминологијом назива, правно питање. Зато, пошто по правили свака неправилна примена правних прописа да је основ за касирање, то се и повреда страног закона, у свим случајевима кад његову примену нареди законодавац, има сматрати за повреду домаћег закона, закона који је наредио или одобрио његову примену.

5. — Теорија стечених права професора А. Pillet-а посебно је била реалистички оцењена од стране професора Бартоша по основу територијалистичке концепције Међународног приватног права. А основна мисао ове теорије је била: Међународно приватно право одређује закон по коме се стиче једно право, али од оног тренутка кад је право правилно стечено по једном закону оно се управља само по њему, а од тада теоријски више није могуће уопште постављати питање о могућности сукоба закона. Право које постоји по једном закону, докле год постоји и ма где постојало, зависиће од тога закона. Све државе, чланице међународне заједнице, обавезне су да признају постојање тог права и да његову судбину цене по закону оне државе по чијим законима је то право и створено. А то све уз признање једног изузетка: ограничење јавног поретка ослобађања од поштовања стечених права. — Дајући критички осврт на овакве закључке, професор Бартош с правом закључује: принцип међународног поштовања права правилно стечених у иностранству значи једну лепу идеју, једну идеју чије остваривање зависи од домаћег схватања јавног поретка. А ако се има у виду да данас јавни поредак у свакој држави цени и одређује суверено само домаће законодавство, онда се теорија стечених права, наглашава професор Бартош, своди на следеће: Свака држава је дужна да се држи принципа међународног поштовања права правилно стечених у иностранству, али само уколико се њени национални интереси (дакле: њен јавни поредак) томе не противе; а то би значило: постоји једна обавеза чији ће обим дужник одмерити према своме нахођењу. Отуда теорија стечених права у Међународном приватном праву остаје само једна идеја која је лепа али која се очевидно противи стварности људског живота, томе основном извору сваког права.

6. — Двадесет година после првог светског рата донело је знатне промене у међународним односима, посебно у међународној политици и међународној економици. У склопу, односно у следству тога, почело се говорити о кризи Међународног приватног права. Ставови професора Бартоша, изражени управо уочи другог светског рата (децембра 1938. године), потврђују још једанпут његову оданост територијалистичкој концепцији Међународног приватног права. Он том приликом пише: Има нечег тачног у идеји да данас (1938. године) постоји криза Међународног приватног права, али она се не састоји у томе што државе као такве не поштују правила Међународног приватног права, што му одричу примену, што вређају његова начела, него у томе што правила Међународног приватног права, оваква каква су она кодификована у време либералистичких праваца у светској економској политици и буржоаске револуције Римског права, више не одговарају правном стању ствари. Мора се без двојбе констатовати да је Међународно приватно право дошло у кризу због тога

што су се промене, које су се одиграле у оквирима националних права и промене у ставу светске економске политике, дуго времена сматрале као пролазне и изузетне појаве. Значи криза Међународног правног права постоји само зато што међународно кодификовани обичаји нису дошли у својој еволуцији на ону меру која одговара степену развитка односа који се имају регулисати тим променама. Значи постоји контрадикција између права и факата. Значи да је потребно да се еволуција права свих држава управља према Међународном приватном праву, а не да се Међународно приватно право мобилише и прилагођава еволуцији права појединих држава и да својом покретљивошћу створи нове путеве и нова средства за отклањање сукоба. Новим односима више не одговарају стара правила Међународног приватног права. Она се зато и не примењују. Она се више не могу применити. Али то не значи да нема правила Међународног приватног права уопште. На против. Стварају се нови начини за регулисање односа. Значи не постоји криза Међународног приватног права него је Међународно приватно право доживело оно што мора доживети сваки систем који временом пређе своје оквире. Међународно приватно право је у регенерацији; а не у кризи. Правила се морају помирити са стварношћу. И зато професор Бартош закључује: Нема кризе Међународног приватног права, него постоји нужда да се оно помири са стварношћу. Међутим, одмах затим професор Бартош такође закључује: Али и поред свега тога постоји криза у Међународном приватном праву. То је криза метода. Идеалистички правац, који је господарио скоро суверено кроз XIX век, мора се напустити. Међународно приватно право по идеалистима било је изнад националних права. То је пак формално немогуће све док има националних суверенитета.

V. — Територијалистичка концепција Међународног приватног права професора Бартоша је значила уношење једног реалистичког става у овој грани права у нас. Тај став је био израз не само стварног стања него и стварних потреба у нас, и као такав представљао је и још и данас представља основ прилазу проблемима сукоба закона у нашој правној науци у нашем правном систему и у нашој правној пракси. За то, за такав став који је савремен и нужан, велика заслуга припада професору Бартошу, јер је тај његов став нашао неподељене присталице код низа наших правника који су у току последње четири деценије радили на питањима Међународног приватног права. При томе треба посебно подвући и нагласити да је овај став професора Бартоша био израз његове жеље за сагледавање реалности међународног живота, али је он увек био праћен и тежњом и борбом за што повољније услове и за што прикладнија решења појединих питања у области сукоба. Отуда тај реализам није значно никакву националну затвореност нити хипертрофију националног. Ни у области сукоба закона ни у другим областима Међународног приватног права схваћеног у ширем смислу, дакле схваћеног у смислу француске школе чији је присталица, кад је реч о предмету ове гране права, професор Бартош био. Његова тежња за што већим изједначењем странаца са домаћим држављанима уколико је реч о уживању права од стране странаца у нашој држави; његова одбрана највеће вредности у међународном меничном праву, и уопште облигационом праву; његово давање приори-

тета фактичком реципроцитету у односу на формални реципроцитет као услову за уживање права од стране странаца; — све то показује и доказује једно схватање које жели да што више допринесе развијању међународних односа и побољшању положаја човека у тим односима, али и схватање које је стално водило рачуна о стварности и реалности живота и међународне заједнице и сваке поједине државе.

Бор. Т. Благојевић

РЕЗЮМЕ

Территориалистичка концепција проф. М. Бартоша о међународном частном праву

Представља собом изражење новог положења в међународних односима, териториалистичка концепција о коллизии законах приобрила своих сторонника и у нас. Ее представителем в нашей теории међународного частного права является профессор Милан Бартош. Его работа по объяснению и разработке данной концепции у нас имеет чрезвычайное значение и для теоретической мысли и для практики.

Полностью сочувствуя всем усилиям к проведению унификации права међународного частного права, профессор Бартош все же подходил к существованию вопроса реалистически: он осознал, что в наши дни, по существу, в указанной дисциплине господствует другая идея — идея территориальности, по которой каждое государство само определяет порядок применения међународного частного права на своей территории. Профессор Бартош верит в дальнейшее развитие общества. Он указывает на детерминантность каждого законодателя при определении своего међународного частного права, на воспользование в качестве опоры тенденции однообразного међународного частного права.

Развивая свое учение, профессор Бартош находит, что териториалистичка концепция не исключает идеалистичкую, что она является лишь коррекцией идеалистичской концепции в међународном частном праве, которая, в свою очередь, еще только лишь идеал и от осуществления которого современное человечество находится еще далеко.

Исходя из такого принципиального взгляда на природу међународного частного права, профессор Бартош делает ряд выводов: 1. для применения међународного частного права решающее значение имеет только териториалистичка концепция, униформистичка тенденция является лишь руководящей идеей. 2. териториалистичское формирование међународного частного права в качестве правовой отрасли является не отрицанием идей ее единственности, а перениманием роли, предназначенной међународному содружеству. 3. териториалистичка концепция четко определяет правовой характер положений иностранного законодательства, подлежащих применению в совокупности норм међународного частного права. 4. иностранный закон применяется по воле своего суверенитета. 5. међународное частное право определяет закон, по которому приобретаетсe какое-либо право, при чем с момента, когда данное право приобретено по другому закону, оно в дальнейшем осуществляется только по тому праву. 6. међународное частное право не переживает кризис, существует неуважительное отношение к нормам међународного частного права. Отсюда вытекает необходимость для међународного частного права примириться с действительностью. Но с другой стороны имеется кризис методов, выход из которого профессор Бартош усматривает только в отказе

от идеалистического направления, что формально является невозможным пока существуют суверенные государства.

В заключение статьи дается общая оценка значения реалистических подходов и взглядов профессора Бартоша для развития нашего международного частного права: его реализм не означает национальную замкнутость или гипертрофию национального начала. Наоборот, он излагает и доказывает точку зрения, добивающуюся как можно полнее помочь развитию международных отношений и улучшить положение человека в этих отношениях, но которая всегда стремится и к осознанию реальности жизни и международного сотрудничества и каждого отдельного государства.

SUMMARY

Professor M. Bartoš's Territorialistic Concept in the International Private Law

Territorialistic concept, as a reflection of the news situation in international relationships, of the conflict of law has its patisans in Yugoslavia too. Its protagonist in the Yugoslav theory of international private law was Professor Bartoš. His efforts to explain and elaborate this concept in our country is of outstanding importance both for the theory and practice.

Having full understanding for the efforts to unify the rules of international private law, Profesor Bartoš viewed this matter realistically: he felt that today in fact an toher idea was omnipotent in this discipline — the idea of territoriality under which each state determines how international private law is going to be applied within its territory. Professor Bartoš, however, has confidence in future development of osciety. He points out determination of each legislator, when regula ing the matter of its international private law, to rely on the tendency of a uniform international private law.

Expounding his theory, Professor Bartoš thinks that territorialistic concept only serves as a correction of the idealistic one in the international private law which still is an ideal only, unlikely to be soon reached by modern humanity.

Professor Bartoš makes many conclusions departing from such principled views of the nature of international private law, viz.: (1) territorialistic concept is solely authoritative for application of international private law; uniformist tendency is only a guide; (2) territorialistic formation of international private law as a branch of law is not a negation of the ideal of its unity but taking over of the role intended for the international community; (3) territorialistic concept clearly determines the legal character of the provisions of foreign legislations which ought to be applied in the frame of norms of international private law; (4) a foreing law if applied as an expression of the will of local sovereignty; (5) international private law determines the law under which a right is acquired, but the moment a right is acquired on the ground of a law, then in future it is exclusivel regulated by this law; (6) there is not crisis in the international private law, but a disregard of the rules of international private law. Thence the need for the international private law to be reconciled with reality. But, on the other hand, there is a crisis of method, and in Profesor Bartoš' opinion the only issue is to give up the idealistic direction, what is formally impossible as long as there are national sovereignties.

The paper is winding up with a general appraisal of the importance of Professor Bartoš, realistic approaches and concept for the development of our internal private law: his realism does not me an national introversion or hypertrophy of the national. On the contrary, he indicates and proves the concept aspiring to contribute considerably to the development of international relations and to the improvement of man in these relationships, but always tending to comprehend relaiity of life, and international community, and of each state.

RÉSUMÉ

La conception de la territorialité du professeur M. Bartoš dans le droit international privé

En se manifestant comme répercussion du nouvel état de choses dans les relations internationales, la conception de la territorialité relative au conflit des lois a trouvé des adeptes chez nous aussi. Son protagoniste dans notre théorie du droit international privé était le professeur Milan Bartoš. Son travail à l'explication et à l'élaboration de cette conception est de toute première importance chez nous tant pour la pensée théorique que pour la pratique.

Tout en témoignant une compréhension entière pour les efforts accomplis vers l'unification des règles du droit international privé le professeur Bartoš observait cependant les faits de manière réaliste: il percevait qu'aujourd'hui existe dans cette discipline, en réalité, l'omnipotence d'une autre idée — l'idée de la territorialité, selon laquelle chaque Etat spécifie comment le droit international privé doit être appliqué sur son territoire. Il attire l'attention sur la détermination de chaque législateur, lorsqu'il élabore son droit international privé, de s'appuyer sur les tendances du droit international privé uniforme.

En développant sa doctrine, le professeur Bartoš estime que la conception de la territorialité exclut la conception idéaliste dans le droit international privé, qui est restée toujours seulement un idéal et dont l'humanité contemporaine est encore bien loin de sa réalisation.

En partant d'une telle position de principe sur la nature du droit international privé, le professeur Bartoš a tiré toute une série de conclusions: 1) pour l'application du droit international privé seule la conception de la territorialité est compétente; la tendance uniformiste n'est que l'idée directrice; 2) la formation sur la base de la territorialité du droit international privé, en tant que branche juridique n'est pas la négation de l'idée de son unicité, mais l'option pour le rôle destiné à la communauté internationale; 3) la conception de la territorialité détermine nettement le caractère juridique des dispositions de la législation étrangère qu'il faudrait appliquer dans la sphère des normes du droit international privé; 4) la loi étrangère s'applique comme expression de la souveraineté nationale, 5) le droit international privé détermine la loi d'après laquelle on acquiert un droit, toutefois depuis le moment que ce droit est acquis d'après une loi, il se conforme à l'avenir seulement d'après ce droit; 6) dans le droit international privé il n'y a pas de crise, mais il n'y a que l'inobservation des règles du droit international privé. D'où il est nécessaire que le droit international privé s'adapte à la réalité. Mais, d'autre part, il y a une crise de méthode, dont la seule issue est, selon l'avis du professeur Milan Bartoš l'abandon l'orientation idéologique, ce qui est formellement impossible tant qu'il y a des souverainetés nationales.

A la fin de son article l'auteur a formulé une estimation générale de l'importance des attitudes et des conceptions réalistes du professeur Bartoš sur le développement de notre droit international privé: son réalisme ne signifie pas, cependant, l'isolationisme national ou l'hypertrophie du facteur national. Au contraire il démontre et confirme la conception qui tend à contribuer autant que possible au développement des relations internationales et au perfectionnement de l'homme dans ces relations, mais qui tend toujours vers le discernement de la réalité de la vie tant de la communauté internationale que de chaque Etat particulier.